

Daruka Norbert alezredes – Kiss Álmos Péter – Szalkai Patrik György:

HADERŐHÖZ KAPCSOLÓDÓ ÁLLAMI KUTATÓHELYEK MŰKÖDTETÉSÉNEK MODELLJEI (4.)

Kutatóhelyek működésének keretei a rendszerváltástól napjainkig

DOI: 10.35926/HSZ.2026.3.4

ÖSSZEFOGLALÓ: A tanulmány a haderőhöz kapcsolódó állami kutatóhelyek működési modelljeit elemzi, különös tekintettel a Magyar Honvédség tudományos kereteire és intézményi struktúráira. Az írás a szerzők által készített sorozat negyedik tagja, amely az előző részekben bemutatott nemzetközi és európai kutatóhelyi modellekre építve vizsgálja a hazai rendszer fejlődését. A sorozat első tanulmánya a világ meghatározó katonai kutatóintézeteinek szervezeti és működési sajátosságait ismertette, a második az európai országok intézményi tapasztalataira, míg a harmadik az argentin és a kanadai modellre összpontosított. A jelen rész a Magyar Honvédségben létrejött és átalakult tudományos intézményeket, szabályozásokat és szervezeti kereteket mutatja be a rendszerváltástól napjainkig, kitérve a folyamatos változásokra, valamint a NATO- és EU-tagságból fakadó adaptációs kényszerekre. Az elemzés célja, hogy a történeti áttekintés révén feltárja a magyar modell erősségeit, gyengeségeit és sajátosságait.

KULCSSZAVAK: kutatóhelyek, tudományszervezés, intézményi modellek, hadtudomány

A SZERZŐRŐL:

- Dr. habil Daruka Norbert alezredes (PhD), osztályvezető (Magyar Honvédség Transzformációs Parancsnokság, Tudományos Kutatóhely) (ORCID: 0000-0002-7102-1787; MTMT: 10039981)
- Dr. Kiss Álmos Péter főtanácsos (PhD) (Magyar Honvédség Transzformációs Parancsnokság, Tudományos Kutatóhely) (ORCID: 0000-0002-0662-5381; MTMT: 10027615)
- Szalkai Patrik György főelőadó (Magyar Honvédség Transzformációs Parancsnokság, Tudományos Kutatóhely) (ORCID: 0000-0001-8004-3083; MTMT: 10088547)

BEVEZETÉS

A katonai tudományos kutatás és az ahhoz kapcsolódó intézményi keretek mindig is meghatározó szerepet játszottak a haderő fejlesztésében és a nemzeti biztonság garantálásában. A haderőhöz kapcsolódó állami kutatóhelyek működésének elemzése ugyanakkor nem pusztán elméleti szempontból bír jelentőséggel: a nemzetközi tapasztalatok összevetése és a hazai gyakorlat fejlődésének vizsgálata közvetlenül hozzájárulhat ahhoz, hogy a Magyar Honvédség képes legyen a gyorsan változó biztonsági környezet kihívásaira tudományosan megalapozott válaszokat adni.

A haderőhöz kapcsolódó kutatóhelyek működtetésének modelljeit bemutató sorozat célja, hogy átfogó és összehasonlító képet nyújtson a katonai tudományos intézményrendszerek működéséről. A mostani, negyedik rész középpontjában a Magyar Honvédség tudományos intézményi rendszere áll: a rendszerváltást követő átalakulásoktól kezdve napjainkig vizs-

gáljuk a szabályozási kereteket, a kutatóhelyi státuszok változását, valamint azokat a szervezeti átalakításokat, amelyek során a hazai tudományos háttér fokozatosan illeszkedett a NATO- és EU-tagságból fakadó elvárásokhoz.

A Magyar Honvédség kutatóhelyeinek történeti vizsgálata több szempontból is tanulságos. Egyrészt rávilágít arra, hogy a magyar modell sajátosságai – az intézmények gyakori átszervezése, a jogi szabályozás sűrű módosulása, illetve a folyamatos erőforrás-korlátok – eltérnek a nemzetközi példák stabilitást biztosító megoldásaitól. Másrészt bemutatja, hogy a hazai rendszer ennek ellenére képes volt olyan intézményi struktúrákat kialakítani, amelyek a katonai kutatások számára keretet adtak, és hozzájárultak a haderő felkészültségének növeléséhez.

A tanulmány nem csupán történeti áttekintést nyújt, hanem gyakorlati haszonnal is bír. A Magyar Honvédség fejlesztése és modernizációja szempontjából ugyanis kulcskérdés, hogy a hazai kutatói rendszer milyen mértékben tudja hasznosítani a nemzetközi jó gyakorlatokat, illetve mennyire képes rugalmasan alkalmazkodni a jövő biztonsági kihívásaihoz. Ezen okból jelen elemzés egyaránt szolgál a tudományos diskurzus bővítésére és a döntéshozatali folyamatok támogatására.

A sorozat zárórésze terveink szerint a Tudományos Kutatóhely jövőjével foglalkozik majd, különös tekintettel arra, hogy a 21. század hadviselésének új dimenziói – a hibrid fenyegetések, a kiberbiztonsági kihívások és a kognitív műveletek – milyen intézményi és módszertani fejlesztéseket tesznek szükségessé. A jelen tanulmány így nem csupán a múlt és a jelen elemzését adja, hanem előkészíti a jövőre vonatkozó tudományos és gyakorlati ajánlásokat is.

A HONVÉDSÉGNÉL FOLYTATOTT KUTATÁS INTÉZMÉNYESÍTETT RENDSZEREI ÉS KIHÍVÁSAI A RENDSZERVÁLTÁSTÓL AZ EZREDFORDULÓIG

A rendszerváltást követően rögtön megindult a honvédség tudományos életének reformja. Már 1990-ben kijelentette a HM vezetése, hogy a nemzeti érdekeknek megfelelő honvédelem nem nélkülözheti a tudomány eredményeinek felhasználását. Ezért megindult az akkor rendszerben lévő tudományos munkával kapcsolatos szabályzók és intézményrendszerek felülvizsgálata. Ennek eredményeként a minisztériumban létrejött az Oktatási és Tudományos Tanács (továbbiakban: OTT), míg a Magyar Honvédség Parancsnokságán és a haderőnemi parancsnokságokon szintén tudományos tanácsok jöttek létre. A jogi környezet is megváltozott. Az általános oktatási törvény és a kormány tudománypolitikai irányelveinek hatályba lépését követően új minisztériumi irányelvek és a Magyar Honvédség Parancsnokságának szabályozói lettek a meghatározóak a honvédelmi kutatások számára.¹

A kezdeti évek szabályozói közül kiemelendő a Magyar Honvédség parancsnokának 29/1993. (HK 13.) intézkedése, amely a Magyar Honvédség Tudományos Tanácsáról rendelkezik. E szerint az intézkedés szerint az 1990. június 1-től működő tanács egy véleményező és javaslattevő szervezet, amely a honvédelmet érintő kutatásokat, azok eredményeit és hasznosíthatóságukat vizsgálja. Ezen területek mentén kiemelten foglalkozik a honvédelmi miniszter irányelveinek érvényesülésével, az MH tudományos munkaterveivel, a kutatóhe-

¹ Bombay 1994, 96.

lyek és a kutatások felhasználói közötti kapcsolattal, információellátással² és továbbképzéssel. Emellett az intézkedés rendelkezik a tanács összetételéről is, amely áll egy elnökből (HVKF), egy titkárból és tagokból. A tagok a csoportfőnökökből, főszemlélő-helyettesekből, az MH katonai biztonsági hivatal vezető-helyetteséből és egyéb parancsnokokból és vezető beosztású személyekből tevődött össze, összesen 23 taggal.³

A tudományos reformok gyors eredményének tudható be, hogy 1994 novemberében a hadtudomány, ötven év szünet után ismét állandó képviselőt kapott a Magyar Tudományos Akadémián, és 1997-ben együttműködési szerződést írt alá a HM és az MTA, ami szélesebb területen biztosította a közös munkát.⁴

A 90-es évek honvédségi kutatását meghatározó irányelvek közül több szempontból is az egyik legmeghatározóbb az „Irányelvek a Honvédelmi Minisztériumban és a Magyar Honvédségben folyó tudományos munkára” című HM-utasítással közzétett dokumentum.⁵ Az irányelv kijelölte a HK Oktatási és Tudományszervező Főosztályt és a Magyar Honvédség Parancsnokságán a Tudományos Munkaszervezési Osztályt mint a tudományszervezői feladatok fő intézményeit. Megerősítette a HM OTT mint a tudományos feladatokat összehangoló tanácsadó szerv szerepét, és lehetőséget biztosított a nagyobb szervezeti egységeknél további tanácsadó testületek működtetésére. Meghatározó része az irányelvnek, hogy 3.3 pontja definiálja a tudományos kutatóhelyeket. Funkcionális feladatoktól függetlenül azon katonai szervezetek minősülnek tudományos kutatóhelynek, amelyek a tudományos munka személyi, tárgyi és anyagi feltételeivel rendelkeznek.⁶ Ezen feltételek alapján az irányelv szerint az alábbi szervezetek minősülnek tudományos kutatóhelynek:

- Zrínyi Miklós Katonai Akadémia;
- Haditechnikai Intézet;
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum;
- Térképészeti Intézet;
- Stratégiai és Védelmi Kutató Intézet;
- a HM és Magyar Honvédség Parancsnokság ilyen feladattal megbízott szervei.

Ez a definíció és felsorolás többek között azért volt meghatározó, mert a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatala ezzel az irányelvvel veszítette el a kutatóhelyi státuszát.⁷ Továbbá 1995 a honvédség kutatási tevékenységében azért is volt meghatározó év, mert ekkor szűnt meg az 1965 óta működő Repülőorvosi Vizsgáló és Kutató Intézet (ROVKI), amely részt vett az első magyar űrhajós kiválasztásában is; a kecskeméti 2. sz. Honvédkórház és a ROVKI bázisán jött létre az MH Kecskeméti Repülőkórház. Az új intézmény a szakorvosi munka mellett tudományos tevékenységgel is foglalkozott, volt Repülőorvosi Kutató Osztálya, amely a Funkcionális Diagnosztikai Laboratóriumot, a Magassági Vizsgáló Laboratóriumot és a Kutató Laboratóriumot foglalta magában.⁸ Az MH Haditechnikai Intézet pedig a Honvédelmi Minisztérium Haditechnikai Fejlesztési Főosztály alárendeltségébe került, azzal a céllal, hogy a haditechnikai K+F nagyobb figyelmet kapjon. Ezt a változást úgy jellemezték, hogy

² Ez elsősorban a könyvtárak szerepét jelenti.

³ A Magyar Honvédség parancsnokának 29/1993. (HK 13.) intézkedése.

⁴ Mészáros 1998, 132–133.

⁵ HK 12/1995. irányelv.

⁶ Uo. 426.

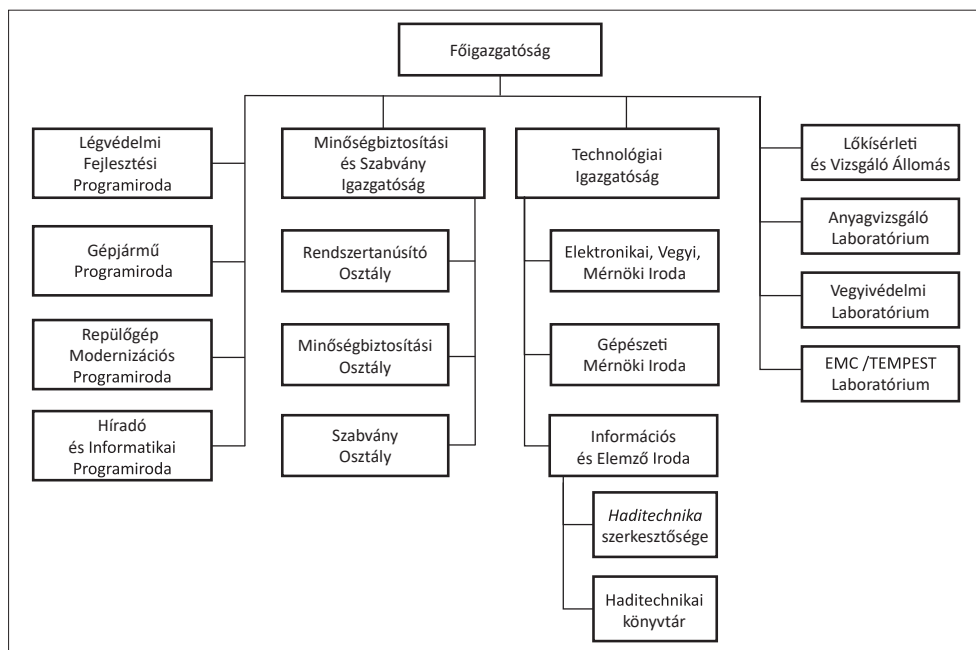
⁷ Kenedli–Tömösváry 2024, 31.

⁸ Az Intézet története – RAVGYI, é. n.

„mivel a Magyar Honvédség átalakítása koncepcionális változások között haladt, vagy állt egy helyben, így fejlesztési igények megfogalmazása nem elsődleges feladatként jelentetett a vezérkar szervezetében. Így a minisztériumi alárendeltség bizonyos fokig stabilitást adott az Intézetnek”.⁹

Emellett további előnynek volt mondható a szabadabb költségvetés és a rövidebb szolgálati út is, ami minden esetben gyorsította a döntéshozatalt és csökkentette a bürokráciát.¹⁰ A 90-es évek végén az átszervezés és a NATO-tagság után Wachsler Tamás, a HM közigazgatási államtitkára javasolta a szervezet átnevezését, és mivel a NATO-ban a technológiai kifejezés elterjedt volt, a szervezet új neve Technológiai Hivatal lett. Az új szervezet feladatköre jelentősen tágabb lett elődjénél. Minden jelentős haditechnikai fejlesztési programhoz külön programirodát hoztak létre. Az új tevékenységi körbe többek között beletartozott a programok kidolgozása és végrehajtása, kutatási programok menedzselése, kutatás és tájékoztatás is.¹¹ Az újonnan létrejövő hivatal felépítése az 1. ábrán látható.

A honvédségen belüli tudományos munkát pedig a Magyar Honvédség parancsnokának 47/1995. (HK 25.) intézkedése szabályozta. Eszerint az MH tudományos kutatóhelyeit az MHPK javaslatára a miniszter jelöli ki határozatban, a HK 12/1995. irányelvvel összhangban.¹² Ezen intézkedés vonatkozásában ki kell emelni, hogy a tudományos munka szervezése és a kutatás szempontjából az MH Parancsnokság szervei, hadtestek, hadosztályok,

1. ábra A Honvédelmi Minisztérium Technológiai Hivatalának szervezete 2000-ben

Forrás: Szerkesztették a szerzők, Hajdú és Sárhidai 2005, 196. [457. ábra] alapján

⁹ Hajdú–Sárhidai 2005, 195.

¹⁰ Uo.

¹¹ Uo.

¹² A Magyar Honvédség parancsnokának 47/1995. (HK 25.) intézkedése.

parancsnokságok, katonai tanintézetek és kutatóhelyek bírnak kiemelkedő jelentőséggel. Tehát a honvédségen belül minden nagyobb szervezeti elemnek feladata van a tudományos munkával, nem csak a kutatóhelyeknek. Az intézkedés ezen szervezeti elemeknél tudományos fokozattal rendelkezőkből és szakemberekből álló tudományos tanácsok létrehozását is lehetővé tette, amelyek a tudományos munkák konkrét céljait, feladatait, eredményeit és hasznosíthatóságát voltak hivatottak véleményezni. Ezen szervezetek az illetékes parancsnokok véleményező testületeként működtek.

A 90-es évek szabályzói nagy hangsúlyt fektetettek a tudományos munka információ-ellátására is, vagyis a könyvtári szolgáltatás biztosítására a kutatók és a kutatóhelyek számára. Az egyik első ilyen szabályzó 1992-ben született; a Honvéd Vezérkar főnökének 126/1992. (HK 22.) intézkedése előírja, hogy az MH-nál a tudományos munka valamennyi területén átfogó, egységes, a kor színvonalán álló korszerű információs rendszert kell működtetni, és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia szakkönyvtára lett kijelölve mint vezető könyvtár.¹³ A HK 12/1995. irányelv 3.4. pontja pedig kiemelte, hogy az eredményes tudományos munkához elengedhetetlen a modern információs és tájékoztató rendszer, és a hadtudományi szakinformációs ellátást a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia könyvtárára kell építeni.¹⁴

A 90-es évek végére, a reformokat követően létrejött egy többszintű védelmi kutatási rendszer. A különböző szinteken végzett tudományos tevékenységek szervezése, jellege és tartalma eltérő volt. Ebben a rendszerben az Országgyűlés releváns bizottsága részt vesz az előterjesztésekben, konzultál az MTA-val, és jelentéseket készít. A kormány a Tudáspolitikai Kollégiumon keresztül irányelvekben rögzíti elvárásait, és bizottságokon, valamint kuratóriumokon keresztül működtette az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságot (OMFB), az Országos Tudományos Kutatási Alapot (OTKA) és az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatási Alapítványt (OKTKA). Az MH–HM szerveinél pedig a HM-irányelvek voltak a meghatározóak, működésüket tudományos tanácsok támogatták. A HM- és MH-oldalon egy-egy fő tudományszervezési elem működött: a HM-ben az Oktatási és Tudományszervezési Főosztály Tudományszervező Osztálya, míg az MH-n belül a HVK Tudományszervezési Osztály.¹⁵ A rendszert az 2. ábra mutatja be.

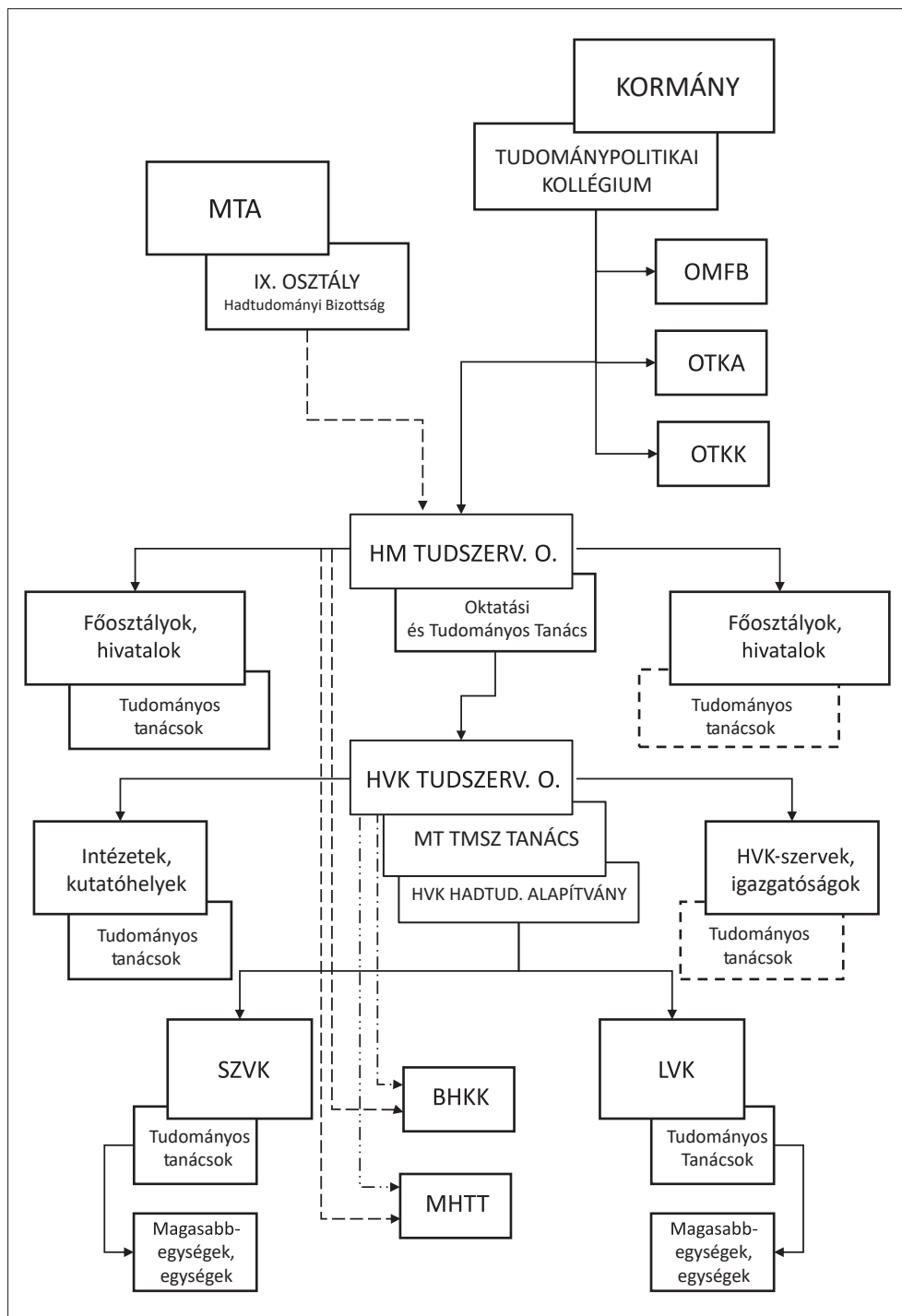
Ezen kiépült rendszer ellenére az MH és a HM integrációja kapcsán a honvédségben megjelent az az elképzelés a tudományos tevékenységről, miszerint az elsősorban egy önkéntes tevékenység, azzal együtt is, hogy a HK 12/1995. irányelv 2. e) pontja szerint a *„honvédelem területén tudományos munkát a megfelelő szakmai képesítéssel és felkészültséggel rendelkező személyek végezhetnek önkéntesen, pályázat vagy ösztöndíj elnyerésével a szervezett kutatások és tudományos továbbképzések keretében, illetve a hivatásszerű kutatóintézetek dolgozói munkaköri feladatként”*.¹⁶ Míg az irányelv szerint az önkéntes kutatás csak az egyike volt a több felsorolt módnak, addig Nick Ferenc alezredes, a vezérkar tudományszervezője szerint – a korabeli vezérkari elképzelés alapján – az integrációt követően az MH-ban létrehozott tudományos kutatóhelyek nem tudományos intézetként funkcionálnának, amelyeknek kizárólag a kutatás a feladata, hanem mint „tudományos fészek” működnek. Az MH kutatóhelyeinek kutatói pedig „jellemzően önkéntesen és

¹³ A Honvéd Vezérkar főnökének 126/1992. (HK 22.) intézkedése, 640–641.

¹⁴ HK 12/1995. irányelv: i. m. 426.

¹⁵ Török 1998, 25, 28.

¹⁶ HK 12/1995. irányelv: i. m. 425.

2. ábra A hadtudomány művelésének szervezeti rendszere

Forrás: Szerkesztették a szerzők, Török 1998, 26. [3. sz. vázlat] alapján

nem munkaköri feladatként” kutatnának. Azt is kiemelte, hogy a honvédség akkori helyzetében „nem hozható létre az igényekkel arányos kutatói kapacitást teljeskörűen magában foglaló szervezet”.¹⁷

A KÉTEZRES ÉVEK TUDOMÁNYOS KERETRENDSZERE

Fontos mérföldkő, hogy 2001-től létrejött az integráció, vagyis a HM és az MH egy szervezetté váltak. Az ezredfordulón a Honvédelmi Minisztérium háttérintézményei (vagyis mostantól az MH-é is) közül az SVKH, a HTI és a HIM foglalkozott elsősorban tudományos munkával, illetve az MH kutatóműhelyei.¹⁸

2001-ben kiadásra került „A honvédelmi miniszter irányelvei a honvédelmi tárca szervezeteinél végzendő tudományos tevékenységre” című 556/598 (HK 19.) irányelv, amely hosszú évekre meghatározó lett a tárca tudományos tevékenységei számára.¹⁹ Az irányelv bevezetése (preambulum) kiemeli, hogy a tárca tudományos tevékenységeit az 1995-ös irányelv határozta meg, azonban a honvédelmi és tudományos változások miatt új követelmények szükségesek. Ezen új irányelv a kutatóhelyeket nevezi ki a tudományos kutatás alapvető fő bázisaiként. Lehetőséget biztosít új kutatóhelyek létesítésére is, amennyiben azok rendelkeznek a kutatási feladatokhoz szükséges – alapvetően tudományos fokozattal rendelkező – kutatókkal, elkülönített erőforrásokkal, fejlett infrastruktúrával és az SZMSZ-ben lefektetett kutatói alapfeladattal (I/2). Az infrastrukturális feltételek kapcsán nagy hangsúlyt kapott a könyvtárak által biztosított szakirodalom és az információhoz való hozzáférés szükségszerűsége. Ezt az irányelv alapfeltételként állapítja meg, és a kutatói munka támogatásaként előírja a könyvtárak online elérhetőségét is (I/3). Továbbá a kutatóhelynek minősítés érdekében meg kell felelni a személyi, tárgyi és anyagi feltételeknek. Ez lényegében abból áll, hogy az adott kutatási terület vizsgálatához rendelkezésre állnak a feltételek. A feltételeket figyelembe véve az irányelv az alábbi intézeteket tartotta kutatóhelynek:

- Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem;
- HM Technológiai Hivatal;
- HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum;
- MH Térképészeti Szolgálat;
- MK Katonai Biztonsági Hivatal;
- HM Stratégiai és Védelmi Kutató Hivatal;
- MH Egészségvédelmi Intézet.

Mint ahogy látható, a 2001-es irányelv szerint a Katonai Biztonsági Hivatal ismét kutatóhelynek minősült, és ezzel megkezdődött a hivatal tudományos munkájának újjászervezése. Az irányelv szigorú személyi, tárgyi és anyagi feltételeket határozott meg, amelyek teljesítése érdekében az egyik első lépés a Tudományos Tanács újraválasztása volt. A honvédelmi miniszter a 74/2002. számú határozatában az MK Katonai Felderítő Hivalt 2002. november 1-jei hatállyal ismételten kutatóhellyé nyilvánította, ezzel megerősítve a 556/598 (HK 19.) irányelvben foglaltakat. Ezt követően a 2003–2007 közötti időszakban pedig többek között

¹⁷ Nick 1998, 38.

¹⁸ Holló 2002, 128.

¹⁹ 556/598 (HK 19.) irányelv.

a hivatal kutatóhellyé történő minősítésének követelményeként előkészítették a KFH szakkönyvtárát külső kutatók munkavégzéséhez.²⁰

A katonai hírszerzés tudományos támogatása a rendszerváltozás óta több jelentős változáson esett át. A rendszerváltozást követő időszakban a tudományos munkát a Honvéd Vezérkar Katonai Felderítő Hivatal Tudományos Tanácsa szervezte és koordinálta. A tanács jelentős változáson esett át 2001-ben. Ekkor lényegében a hivatal valamennyi szervezete képviseltette magát kitűnően felkészült szakértőkkel, és új szintre került a szervezeten belüli tudományos munka azáltal, hogy 2002-ben a honvédelmi miniszter Tudományos Kutatóhellyé nyilvánította a hivatalt. A szervezeten belül kutatással foglalkozók állománya 18-20 főre volt tehető. A Tudományos Tanács rendszeresen együttműködött a Honvédelmi Minisztériummal, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemmel, a Hadtörténeti Intézet és Múzeummal, valamint más katonai és polgári tudományos kutatóhelyekkel is.²¹

Felépítése szerint a tanács egy elnökből, ügyvivő alelnökből és állandó tagokból (szavazati jogú tagok és tanácskozási jogú tagok) áll. Emellett a szervezetnek van titkára is. A szervezet elnöke a KNBSZ főigazgatója, ügyvivő elnöke a KNBSZ főigazgató-helyettese. A tanács állandó tagjai a KNBSZ azon munkatársai, akiket erre irányuló pályázatuk alapján – tudományos tevékenységükre tekintettel – megválasztottak. A titkárát, pályázat alapján, a tanács választja állandó tagjai közül határozott időre, de legfeljebb három évre; a titkár újraválasztható. Fontos működési elve a szervezetnek, hogy a katonai érintkezés szabályainak mindenkor figyelembevételével, de a hivatali és katonai hierarchiára tekintet nélkül járnak el és nyilvánítanak véleményt. A tanács szükség szerint, de legalább negyedévente ülést tart.²²

A honvédségi kutatás területén meghatározó változást jelentett az új szervezetek létrehozása, amelyeket korábbi szervezetek felszámolásával tettek lehetővé. 2007-ben a kutatóhelynek minősülő MH Térképész Szolgálat, továbbá az MH Meteorológiai Szolgálat, az MH Szabályzatkiadó Intézet és Központi Nyomda megszűnt, és jogutódként létrejött az MH Geoinformációs Szolgálat. Az új szervezet térképészeti, katonaföldrajzi, meteorológiai feladatokat látott el, illetve szabályzatok, szakutasítások, kiadványok elkészítését és kiadását végezte.²³ A GEOSZ személyi állománya 2008-ban 101 fő volt. A szervezet tudományos tevékenységéhez hozzátartozott, hogy rendszeresen tartott tudományos konferenciákat az MK Katonai Biztonsági Hivatallal.²⁴

Az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ szintén 2007-ben jött létre jogutódként az MH Dr. Radó György Honvédkórház, az MH Egészségügyi Kiképző Központ, az MH Kecskeméti Repülőkórház, valamint a kutatóhelynek minősített MH Egészségvédelmi Intézet megszüntetésével.²⁵ A szervezeten belül pedig létrejött az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ Repülőorvosi, Egészségvizsgáló és Kutató Intézet és a Tudományos Intézet.²⁶ A Egészségvizsgáló és Kutató Intézet feladatai közé tartozott a vegyi, biológiai, radiológiai és nukleáris fegyverekhez (CBRN), valamint az egészségügyi védelemhez kapcsolódó orvos-biológiai alap- és alkalmazott kutatások és fejlesztések, illetve a

²⁰ Kenedli–Tömösváry 2024: i. m. 34–35.

²¹ Uo. 22.

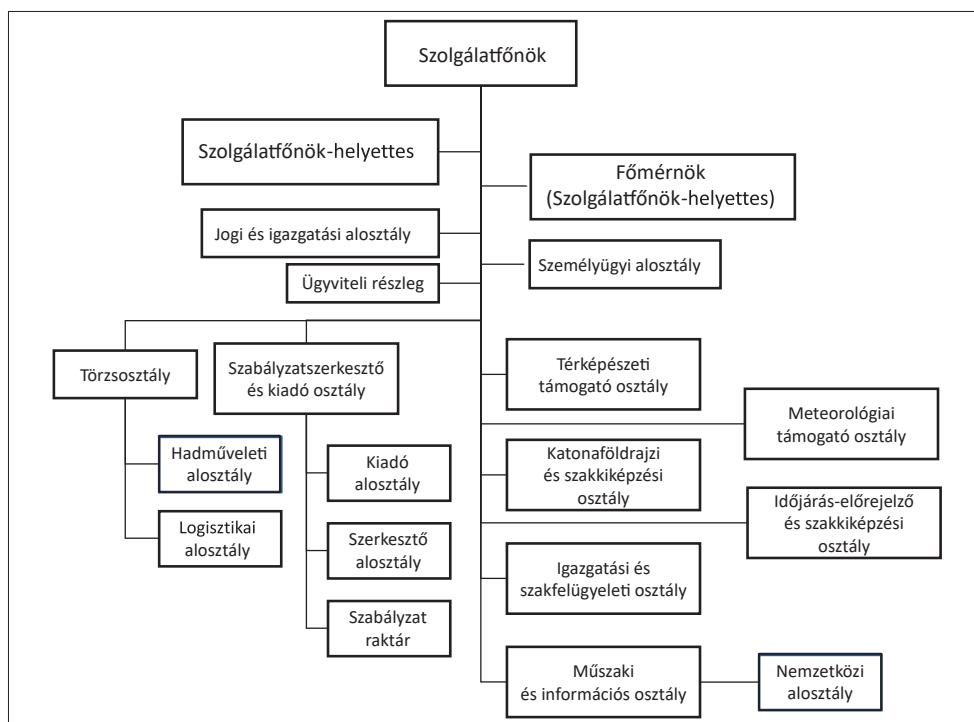
²² Tudományos Tanács, é. n.

²³ Endresz 2007, 88.

²⁴ Endresz 2008, 149.

²⁵ Endresz 2007: i. m. 86.

²⁶ Az Intézet története – RAVGYI, é. n.: i. m.; Endresz 2008: i. m. 145.

3. ábra Az MH Geoinformációs Szolgálat szervezeti felépítése

Folrrás: Szerkesztették a szerzők, Hazuga 2010, 168. alapján

repülőorvosi alkalmassági vizsgálatok a pilótajelöltek, ejtőernyősök és bűvárok számára.²⁷ A Tudományos Kutatóintézetnek pedig a kábítószeres és pszichotróp vegyületek fogyasztási szokásainak felmérése, rendszeres szűrővizsgálatok végzése és egyéb egészségüggyel kapcsolatos kutatás-fejlesztés volt a feladata.²⁸

Szintén 2007-ben szűnt meg a magyar katonai kutatás-fejlesztés önálló intézménye, a HM Technológiai Hivatal. Helyette megalakult a Technológiai Igazgatóság, amely a HM Fejlesztési és Logisztikai Ügynökség alárendeltségébe került; ezt követően folyamatosan csökkent tevékenységi köre és állománya. A HTI épületében újabb és újabb önálló szervezeti egységeket helyeztek el, kihasználva a megüresedett helyiségeket. A szervezet felszámolásának érdekes melléktörténete, hogy 2008-ban a Haditechnikai Intézet korábbi munkatársai megpróbálták megőrizni a Haditechnikai Intézet nevet, és létrehozták a HTI Haditechnikai Intézet Kft.-t, melynek célja a korábbi szakembergárda kapcsolattartása volt találkozókön keresztül.²⁹

A KUTATÓHELYEK MŰKÖDÉSI RENDSZERE 2010 UTÁN

A 2010-es évek első felében új lendületet kapott a honvédségi tudományos kutatás, amelynek szervezési elveit továbbra is az 556/598. sz. irányelv adta. 2010-ben a 33/2010. (HK 8.) HM

²⁷ Kánya 2009.

²⁸ Endresz 2008: i. m. 145.

²⁹ Haditechnikai Intézet 1920–2007, é. n.

határozatban tudományos kutatóhellyé minősítették a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatot. Ezen minősítés alapját a határozat szerint az 556/598. sz. irányelv jelentette.³⁰ Hasonlóan az 556/598. irányelv alapján minősítették tudományos kutatóhellyé 2012-ben a 3/2012. (HK 3.) HM határozatban a Magyar Honvédség Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központot,³¹ illetve 2014-ben, a 2/2014. (HK 9.) HM határozatban a Honvéd Vezérkart.³² Így elmondható, hogy 556/598. sz. irányelv a Magyar Honvédség gyorsan változó jogi és szervezeti környezetében egy kifejezetten sokáig érvényben lévő, a tudományos tevékenységeket alapjában meghatározó irányelv volt.

2011-ben megalakult a Honvédelmi Minisztérium Fegyverzeti és Hadbiztosági Hivatal, amelynek alárendeltségébe került – ismét Haditechnikai Intézet néven – a korábbi FLŰ Technológiai Igazgatóság. 2014-ben megalakult a HM Védelemgazdasági Hivatal (HM VGH), melynek Kutatás-fejlesztési, Minőségbiztosítási és Biztonsági Beruházási Igazgatóságának négy osztályába rendelve működtek tovább az egykori HTI-ből megmaradt, a katonai kutatás-fejlesztéshez kapcsolódó szervezeti egységek a Lehet úti objektumban.³³

2010 után az egészségügyi tudományos tevékenységeket is átszervezték. 2011 végén megszűnt az MH Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ. 2012-től az MH Honvédkórház alárendeltségében működött tovább az intézmény. 2013-tól ismét új szervezeti struktúra jött létre: az MH Egészségügyi Központ keretében, a Védelem-egészségügyi Igazgatóság részeként működött tovább a Repülőorvosi, Alkalmasságvizsgáló és Gyógyító Intézet (MH EK RAVGYI).³⁴ Az új MH Egészségügyi Központ részeként 2014-ben pedig létrejött a Védelem Egészségügyi Laboratóriumi Intézet (VELI). Az intézet négy fő elemből áll:

- Katonai Kórélettani Osztály;
- Toxikológiai és Környezetanalitikai Osztály;
- Katonai Mikrobiológiai és Környezet-egészségügyi Osztály;
- Tudományos Könyvtár.³⁵

A szervezet létrehozásának az volt a célja, hogy biztosítani tudja a laboratóriumi hátteret mindazon katonaorvosi, katona-egészségügyi speciális feladatok számára, melyek nem az alapellátás, a szakorvosi és kórházi egészségügyi ellátás rendszerébe tartoznak. Ezen feladatok között jelentős számban találhatók tudományos tevékenységek is:

- molekuláris genetikai kutatások;
- katonai kórélettani kutatási feladatok;
- tudományos Könyvtár működtetése;
- saját folyóirat (Honvédorvos) szerkesztése;
- szakdolgozatok, PhD-munkák támogatása.³⁶

A 2018. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről új alapokra helyezte a tudományszervezés kereteit is. A jogszabály nemcsak a katonai szervezetek átalakítását szabályozta, hanem előírta a kutatási és fejlesztési feladatok összehangolását a haderőfejlesztési

³⁰ 3/2012. (HK 3.) HM határozat.

³¹ 33/2010. (HK 8.) HM határozat.

³² 2/2014. (HK 9.) HM határozat.

³³ Haditechnikai Intézet 1920–2007, é. n.: i. m.

³⁴ Az Intézet története – RAVGYI, é. n.

³⁵ Védelem Egészségügyi Laboratóriumi Intézet (VELI), é. n.

³⁶ A VELI rendeltetése, feladatai, é. n.

programmal. A meghirdetett Zrínyi 2026 program tovább erősítette a tudományos támogatás szükségességét, kiemelve a védelmi innovációt, a duális (katonai és polgári) hasznosítási lehetőségeket és a mesterséges intelligenciára, valamint a dróntechnológiára épülő fejlesztéseket. A tudományos kutatóhelyek ennek eredményeként nemcsak támogató háttérintézményként, hanem a haderő modernizációjának aktív szereplőiként jelentek meg.

A Magyar Honvédség tudományos kutatóhelyei nem önállóan, hanem szoros szövetségi keretekbe ágyazva működnek. A NATO Science and Technology Organization (STO) programjaihoz való kapcsolódás, valamint az Európai Védelmi Alap (EDF) keretei közötti részvétel biztosította, hogy a hazai kutatóhelyek ne csak nemzeti, hanem nemzetközi szinten is releváns kutatási eredményeket produkáljanak. A kutatóhelyek munkatársai rendszeresen részt vettek NATO kutatási panelekben és projektműkacsportokban, amelyek lehetővé tették a hazai fejlesztések összehangolását a szövetségi prioritásokkal. Az EDF támogatásával megvalósuló projektekben való részvétel pedig elősegítette a védelmi ipar és a katonai kutatóhelyek közötti kapcsolat erősítését.

KNBSZ költségvetési kutatóhely

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat (KNBSZ) tudományos kutatóhelyként történő működése jól mutatta, hogy a katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a gyakorlatban csak korszerű tudományos módszerekre támaszkodva teljesíthetők eredményesen. A szolgálatnál a tudományos munka szervezését és koordinálását a Tudományos Tanács látta el, amely a főigazgató vezetésével működött. Sajátossága volt, hogy a hivatali hierarchiától független szakértői munka folyt benne, miközben a katonai érintkezés szabályait is betartották.³⁷

A KNBSZ kutatási területei között meghatározó helyet foglalt el a hírszerzési és elhárítási módszerek fejlesztése, a nemzetbiztonsági kockázatok elemzése, valamint az információs és kiberbiztonsági kihívások vizsgálata. A szolgálat rendszeresen együttműködött hazai és nemzetközi tudományos intézményekkel, köztük a Nemzeti Közszerológiai Egyetemmel, a Hadtörténelmi Intézettel és Múzeummal, valamint több biztonságpolitikai és hadtudományi kutatóhellyel.³⁸

A szervezet keretében rendszeresen konferenciák, szakmai fórumok és publikációk születtek, amelyek nemcsak a szolgálat munkáját, hanem a Magyar Honvédség felkészültségét is támogatták. A kutatóhely munkatársai a publikálási és kutatási feladatok mellett a Magyar Hadtudományi Társaságban, illetve elnökségében is részt vesznek, valamint lektorálási, oktatási és témavezetői feladatokat is ellátnak. A hazai együttműködések túl nemzetközi együttműködésekben is részt vesznek. Ilyen a „The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats” elnevezésű nemzetközi, autonóm hálózaton alapuló kiválósági központba delegált szakember, vagy a Koreai Biztonsági Fórum Kiberbiztonsági Munkacsoportban való részvétel.³⁹

Az MH Összhaderőnemi Parancsnokság kutatási tevékenységének rendszere

Az Összhaderőnemi Parancsnokság (ÖHP) létrejötté új szakaszt nyitott a Magyar Honvédség tudományos kutatási és fejlesztési tevékenységének összehangolásában. A parancsnokság

³⁷ Tudományos Tanács, é. n.

³⁸ Kenedli–Tömösváry 2024: i. m. 112.

³⁹ Kenedli–Tömösváry 2024: 199–204.

– mint a haderő központi vezető szervezete – a stratégiai irányítás mellett fontos szerepet játszott a tudományos és innovációs feladatok koordinálásában is.⁴⁰

Az ÖHP egyik kiemelt feladata volt, hogy a haderőfejlesztési programokhoz kapcsolódó kutatásokat összefogja, kijelölje a hangsúlyos területeket, és gondoskodjon arról, hogy az eredmények ténylegesen beépüljenek a haderő működésébe. E tevékenység során szoros együttműködésben dolgozott a Honvéd Tudományos Kutatóhellyel, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattal, az Egészségügyi Központtal, valamint más minősített kutatóhelyekkel.⁴¹

A parancsnokságon belül a tudományos munka szervezése a vezérkar szintű tudományos tanácsadásra épült, amelyben a különböző fegyvernemek és szakágak képviselői is helyet kaptak. Ez biztosította, hogy a kutatások a gyakorlati katonai igényeket tükrözzék, és közvetlen támogatást nyújtsanak a kiképzés, a doktrínafejlesztés és a műveleti felkészítés számára.⁴²

Az ÖHP kezdeményezései révén a Magyar Honvédség tudományos munkája fokozatosan összhangba került a NATO és az Európai Unió közös kutatási-fejlesztési programjaival. A parancsnokság szakértői részt vettek több nemzetközi projektben, különösen a reziliencia, a hibrid fenyegetések kezelése és a műveleti innováció területén.⁴³

Az ÖHP tudományos szerepének erősödése hozzájárult ahhoz, hogy a Magyar Honvédség rugalmasan és hatékonyan tudjon reagálni a 21. századi biztonsági kihívásokra. Bár a szervezet átalakult, korábbi munkája jelentős alapot teremtett ahhoz, hogy a tudományos kutatás eredményei hatékonyabban hasznosuljanak a katonai döntéshozatalban.⁴⁴

MH TRANSZFORMÁCIÓS PARANCSNOKSÁG, TUDOMÁNYOS KUTATÓHELY

A kutatóhely 2014. évi megalakulásától mintegy 2021-ig feladatrendszere és tevékenysége tekintetében szoros párhuzamot mutatott a nemzetközi példákkal. Az ezt követő időszakban az átszervezések és az előjárói prioritások változásai eredményeként a szervezet működése új hangsúlyokat kapott, amelyek a közvetlen katonai feladatok támogatását erősítették. Ez a változás jól tükrözte a Magyar Honvédség aktuális igényeit, ugyanakkor lehetőséget kínált arra, hogy a jövőben a tudományos kutatás és a gyakorlati feladatok még szorosabb összhangban valósuljanak meg. Amennyiben a HVKF-intézkedésben meghatározott feladatrendszer továbbra is irányadónak tekinthető, érdemes a kutatóhely működését olyan módon fejleszteni, hogy az egyszerre támogassa a mindennapi katonai tevékenységet, és megőrizze az alapításkori tudományos célkitűzéseket. Ennek során a korábbi működési gyakorlatok tapasztalatai hasznos kiindulópontként szolgálhatnak.

A Tudományos Kutatóhely megalakulása és szervezeti alárendeltsége

A kutatóhely a Kiképzési és Doktrinális Központ (KDK) alárendeltségében jött létre 2014-ben, Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely (HVK TKH) néven. A megalakításról a Honvéd Vezérkar főnökének 270/2014. (HK 11.) intézkedése rendelkezett. Az intézkedés

⁴⁰ Orosz 2015, 179.

⁴¹ Endresz 2008: i. m. 214.

⁴² Hazuga 2010: i. m. 168.

⁴³ Besenyő 2021, 144.

⁴⁴ Szabóné Szabó 2022.

értelmében a TKH fő feladatai a tudományos gondolkodás, eljárások, módszerek, kutatások végzésével kapcsolatos feladatok elvi alapjainak kidolgozása, honvédelmi feladatok megvalapozása kutatóhelyek szervezésével, eljárások támogatása a kutatási eredményekkel és a hadtudomány előmozdítása. E célok elérésére az intézkedés szerint a TKH fő tevékenységi területébe tartozik a kutatás, a tudományos képzés, rendezvények és kiadványok gondozása, illetve a tudományos eredmények alkalmazásának támogatása.

A szervezet rendeltetése pedig a releváns utasítások és irányelvek szerinti tudományos munka szervezése, tudományos kutatómunka, az eredmények közkinccsé tétele és a tudományos együttműködések szervezése és fenntartása. Ezen feladatok érdekében a TKH-n belül az intézkedés létrehozta a HVK TKH Tudományos Tanácsot (TT), amelynek tagjai lehettek a HVK közvetlen alárendeltségében működő MH- és HM-szervezeteknél dolgozó tudományos fokozattal vagy releváns szakmai tapasztalattal rendelkező kutatók és szakemberek.

Mivel a TKH megalakulásakor még nem rendelkezett önálló könyvtárral, az intézkedés előírta, hogy – az 556/598. sz. irányelvnek megfelelően – a szükséges könyvtári szolgáltatásokat az MH KDK Doktrinális és Konceptiófejlesztési Osztály alárendeltségében működő Szakkönyvtár biztosítsa.⁴⁵ A hatékonyság és az egyszerűség érdekében azonban rövid időn belül, 2014. június 1-jével a Szakkönyvtár beolvadt a TKH-ba, és Tudományos Könyvtár néven⁴⁶ folytatta működését. Ezzel létrejött az a szervezeti háttér, amely biztosította a tudományos munka egyik alapfeltételét: a korszerű szakirodalomhoz és információforrásokhoz való közvetlen hozzáférést. A Tudományos Könyvtár létrejötté nemcsak a kutatóhely mindennapi tevékenységéhez teremtett stabil bázist, hanem illeszkedett a nemzetközi kutatóhelyi gyakorlathoz is, ahol a könyvtárak szerves részét képezik a tudományos munka infrastruktúrájának. Nemzetközi összehasonlításban a kutatóhelyi könyvtárak kiemelt szerepet játszanak a tudományos együttműködés elősegítésében, a szakirodalomhoz való hozzáférés biztosításában és a publikációs tevékenység támogatásában. A TKH Tudományos Könyvtára ezzel nemcsak a hazai tudományos közösség munkáját segítette, hanem hozzájárult ahhoz is, hogy a kutatóhely bekapcsolódjon a nemzetközi tudományos vérkeringésbe.

A kutatóhely 2016-ban nevet változtatott, Honvéd Tudományos Kutatóhely lett (HTKH) és a Hadkiegészítő, Felkészítő és Kiképzési Parancsnokság (HFKP) alárendeltségébe került. 2020-ban ismét szervezeti változás történt: a 38/2020. (VI. 26.) HM utasítás szerint a Honvéd Tudományos Kutatóhely feladatrendszerével és személyi állományával átadásra került az MH Transzformációs Parancsnokság szervezetébe és feladatrendszerébe.⁴⁷ A szervezet többszöri változása Transzformációs Parancsnokságból Haderőmodernizációs és Transzformációs Parancsnoksággá, majd ismételt Transzformációs Parancsnoksággá azt eredményezte, hogy a szervezeten belül a TKH helye is változott a struktúrában. Ez azonban a kutatóhely konkrét működését nem befolyásolta számottevően, minden esetben szorosan együttműködött az adott igazgatóságok többi osztályával. Jelenleg a Transzformációs Igazgatóság munkáját támogatja.

A Tudományos Kutatóhely állománya

Az alapító állomány 2014-ben öt fő kutatóból (három hivatásos katona és két honvédelmi alkalmazott), három könyvtárosból és egy adminisztrátor altisztból állt, közülük hárman PhD-fokozattal rendelkeztek. A létszám az aktív toborzó tevékenységnek köszönhetően

⁴⁵ 270/2014 (HK 11.) HVKF intézkedés.

⁴⁶ Orosz 2015: i. m. 189.

⁴⁷ 38/2020. (VI. 26.) HM utasítás.

rövid időn belül kiegészült további hivatások katonákkal és honvédelmi alkalmazottakkal, valamint gyakornokokkal és önkéntes műveleti tartalékosokkal, akik közül többen szintén tudományos fokozattal rendelkeztek.

A kutatóhelyhez ezenfelül nemcsak civil, tudományos fokozattal és publikációs háttérrel rendelkező szakemberek csatlakozhattak külső kutatóként, hanem a Magyar Honvédség, a Honvédelmi Minisztérium, illetve más fegyveres szervek állományába tartozó személyek is, amennyiben tudományos előéletük erre alkalmassá tette őket. Ez a nyitottság jelentősen emelte a kutatói tevékenység színvonalát, és hozzájárult ahhoz, hogy a TKH működése illeszkedjen a nemzetközi kutatóhelyi trendekhez, ahol a multidiszciplináris és interszektoriális együttműködés kiemelt jelentőséggel bír. A különböző háttérű szakemberek bevonása elősegítette a tudományos hálózat építését is, lehetővé téve közös kutatások, közös publikációk és konferenciárésztvételek megvalósulását, ami tovább erősítette a kutatóhely beágyazottságát a hazai és nemzetközi tudományos közösségben. Mindez egyúttal megkönnyítette a NATO- és EU-kutatási programokhoz való kapcsolódást is, hiszen a nyitott és interdiszciplináris működés megfelelt a szövetségi kutatási együttműködések alapelveinek. A kiegészítő állomány összetétele – elsősorban a külső kutatók projektjeinek függvényében – gyakran változott, létszáma jellemzően négy és tíz fő között mozgott.

A szervezeti változásokkal és az elöljárói prioritások változásával párhuzamosan az állomány létszáma és összetétele is változott: pl. 2022 végén tizenöt fő volt (egy további hely az állománytáblában betöltetlen volt). Jelenleg az állomány hét fő: egy osztályvezető, öt kutató (egy fő más feladatra vezényelve) és egy beosztott tiszt, aki adminisztrációs feladatokat lát el. Három fő rendelkezik tudományos fokozattal, két fő doktori hallgató.

Tudományos Kerekasztal

A szervezeti átalakulások és a kutatóhelyek megszűnése nyomán a honvédségi tudományos tanácsok tevékenysége fokozatosan háttérbe szorult, így a legfontosabb tudományszervezési és koordinációs feladatok ellátását a Tudományos Kerekasztal vette át. Ez az ad hoc, informális jellegű fórum már hosszabb ideje rendszeresen, bár változó gyakorisággal ülésezik, lehetőséget biztosítva egyes tudományos kérdések közös megvitatására és a szakmai párbeszéd fenntartására. A Tudományos Kerekasztal rugalmas működése kifejezetten előnyt jelentett, mivel lehetővé tette, hogy a résztvevők gyorsan és az aktuális igényekhez igazodva reagáljanak a felmerülő tudományos, illetve szervezeti kérdésekre. Mindez ugyanakkor alapvetően átmeneti, kiegészítő szerepet töltött be, amíg a formálisabb szervezeti keretek újra nem erősödnek, és nem képesek ismét teljeskörűen ellátni a honvédségi tudományszervezés feladatait.

A Tudományos Kerekasztalt mint informális testületet 2019-ben hozta létre dr. Böröndi Gábor altábornagy, a Magyar Honvédség parancsnokának akkori helyettese. A kezdeményezés célja az volt, hogy stabil együttműködés jöjjön létre a honvédségi tudományos folyóirat-kiadásban érdekelt stratégiai partnerek között, továbbá, hogy a Magyar Honvédség tudományos-szakmai folyóiratainak kommunikációja, a fő kutatási és publikációs fókuszok kijelölése révén, szorosabban illeszkedjen a folyamatban lévő haderőfejlesztési programhoz. A Tudományos Kerekasztal létrehozása egyben hiánypótló célt is szolgált, hiszen rendszeres fórumot teremtett a tudományos élet képviselőinek közös eszmecseréjére, a tapasztalatok megosztására és a jó gyakorlatok átvételére.⁴⁸

⁴⁸ Szabóné Szabó 2019.

Informális jellege ellenére a Kerekasztal 2019-ben és 2020-ban kifejezetten gyakran ülésezett. Ezt követően, egy év szünet (2021) után, 2022-ben a Honvéd Tudományos Kutatóhely szervezésében ismét összeült, majd 2025 nyarán újra összehívásra került. Ez utóbbi alkalommal a résztvevők megvitatták és revitalizálták a működési keretrendszert, amely megalapozza a szervezet további hatékony működését. Hosszú idő után így ismét megerősítést nyert a Tudományos Kerekasztal szerepe.

Tehát informális formában, hosszú idő óta létezik Magyarországon is olyan honvédelmi tudományos szervezet, amely alapját képezheti egy, a nemzetközi gyakorlatot is figyelembe vevő új Tudományos Tanács létrehozásának.

A honvédségi tudományos kutatás soha nem működött elszigetelten, hiszen a Magyar Tudományos Akadémiával, a Nemzeti Közszerológiai Egyetemen és más hazai egyetemekkel való együttműködés folyamatosan biztosította a tudományos tudásáramlást. Az MTA hadtudományi bizottságában való részvétel, a közös doktori iskolai programok és a tudományos konferenciák egyaránt hozzájárultak ahhoz, hogy a katonai és civil tudományos közösség között szoros kapcsolat épüljön ki. Ez a hálózatos működés ma is kulcseleme a honvédségi kutatások sikerességének.

A Tudományos Kutatóhely jelentései

A kutatóhely elsősorban a vezérkar főnökétől vagy helyettesétől kapta feladatait, de természetesen válaszolt a közvetlen előljáró igényeire is. Az előljárói feladatok mellett a saját kezdeményezésből fakadó kutatások is támogatták a katonai döntéshozók munkáját. Néhány fontosabb jelentés:

- Az MH helyzete és képességei a vezérkar főnökéhez 2010 és 2014 között felterjesztett éves jelentések alapján (2014).
- Az MH szerepe a vörösiszap-katasztrófa elhárítása során (2014).
- A 7,62×39 mm AK–63 karabély korszerűsítésére benyújtott prototípus fegyver értékelése (2015).
- 15 szövetséges állam és 4 katonai szervezet kiképzési rendszere (2015).
- A nemzeti reziliencia koncepció érvénysülése hét szövetséges államban (2019).
- Állományarányok az MH-hoz hasonló méretű európai fegyveres erőkben (2020).
- Hibrid hadviselés – jelentéssorozat (2019–2020).
- Osztott műveletek – jelentéssorozat (2020–2021).
- Hadviselés-fejlesztési koncepció (2023).
- Folyamatos jelentések az orosz–ukrán háború egyes aspektusairól (2022-től napjainkig).
- Western Balkans – Impact of the Russia-Ukraine war on the Western Balkans (Future Vision Forecast) Strategic foresight analysis (2024).
- Pioneer X 7000 km hatótávolságú, hibrid meghajtású könnyű terepjáró (2025).
- Az ukrán Sky Fortress drónelhárító rendszer (2025 február).

Konferenciák a Tudományos Kutatóhely szervezésében

A kutatóhely évente két-három hazai és nemzetközi konferenciát és számos workshopot rendezett. A konferenciák visszhangja általában pozitív volt. A fontosabb rendezvények:

2016 – Kína a globális kihívások tükrében (nemzetközi).

– Asymmetric Warfare: Conflict of the Past, the Present and the Future (nemzetközi).

2017 – Conflict in the Gray Zone: A Challenge to Adapt (nemzetközi).

2018 – National Resilience: Opportunities and Challenges in a Changing Security Environment (nemzetközi).

- Művelési sikerek fegyver nélkül: a haderő bővülő non-kinetikus képességei (hazai).
- 2019 – A Magyar Honvédség feladatai szükségállapot és terrorveszélyhelyzet idején (hazai, workshop).
  - Oroszország és stratégiai környezete: konfliktus és/vagy kooperáció a Nemzeti Biztonsági Stratégia megközelítéséből (hazai).
  - New Dimensions and Generational Leap in Warfare (nemzetközi).
  - The Role of Territorial Forces in Peace and War (nemzetközi).
  - A szervezeti kultúra szerepe a haderő modernizációjában I és II. (hazai, workshop-sorozat).
- 2020 – A szervezeti kultúra szerepe a haderő modernizációjában III. (hazai, workshop-sorozat).
- 2021 – A biztonsági környezet változásai (hazai, online).
  - A küldetésorientált vezetés aspektusai – elmélet és gyakorlat (zártkörű, online workshop).
  - Soldiers and Hybrid War: The Role and Missions of Armed Forces in Below-Threshold Conflicts (nemzetközi).
- 2022 – A kognitív képességek fejlesztésének szerepe a modern hadviselésben (hazai, workshop).
  - A katonák kognitív képességfejlesztésének kérdései (hazai).
- 2025 – Fűrés-robantástechnika Nemzetközi Szimpózium (nemzetközi).
  - Különleges művelési koncepció 2035 (nemzetközi, zártkörű hazai).

Az előjárói célok változásával és az állomány létszámának csökkenésével a konferenciaszervezés lehetőségei az elmúlt években fokozatosan háttérbe szorultak. A kutatóhely utolsó nemzetközi konferenciáját 2021-ben, utolsó hazai rendezvényét pedig 2022-ben tartotta meg. A konferenciák költségvetési háttérének biztosítása ugyanakkor mindig is összetett feladatot jelentett, mivel a vonatkozó szabályozások – így például a 74/2011. (VII. 8.) HM utasítás, valamint a 47/2020. (VIII. 31.) HM utasítás –, nem tartalmaznak külön rendelkezéseket a konferenciák finanszírozásáról. Időszakosan lehetőség nyílt NATO Public Diplomacy Division források igénybevitelére a Magyar Atlanti Tanács közreműködésével, más esetekben pedig a HVKF biztosított támogatást.

2025-től azonban a konferenciaszervezés új lendületet vett: a kutatóhely ismét aktívan készül hazai és nemzetközi szakmai fórumok megrendezésére, és megalapozott elképzelésekkel rendelkezik a következő évek tudományos konferenciáinak lebonyolítására. A konferenciák nemcsak a hazai tudományos közélet élénkítését szolgálják, hanem kiemelt jelentőségük van a NATO- és EU-partnerekkel való kapcsolatépítésben, az együttműködési lehetőségek bővítésében, valamint a Magyar Honvédség tudományos és szakmai beágyazottságának erősítésében is.

A Tudományos Kutatóhely nemzetközi jelenléte

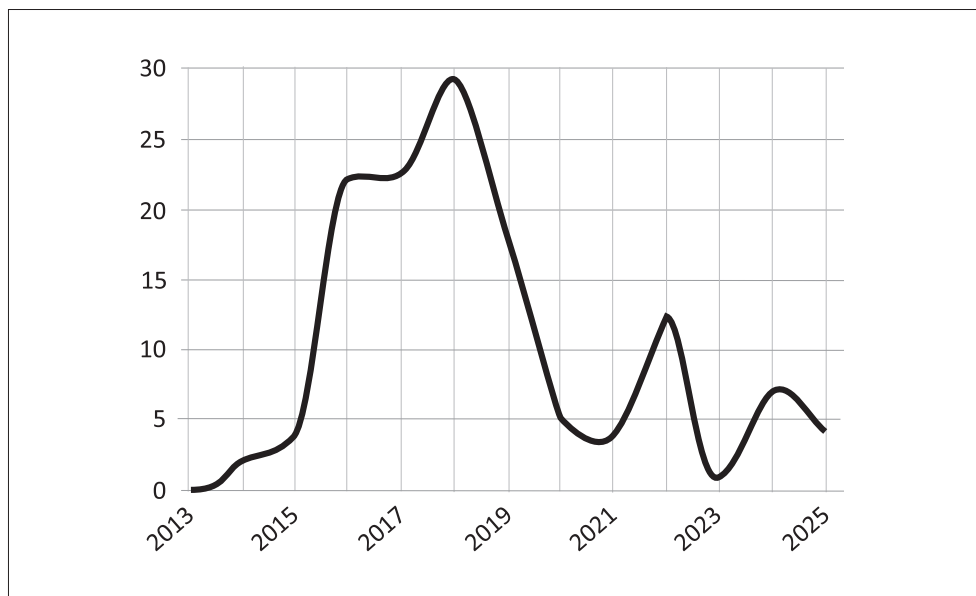
A kutatóhely megalakulásától kezdve aktívan jelen volt a nemzetközi tudományos életben. Konferenciáin a hadtudományok hazai és külföldi szakértői tartottak előadásokat, amelyek hozzájárultak ahhoz, hogy a szervezet fokozatosan ismertté váljon mind a magyar, mind a nemzetközi tudományos közösségben. Munkatársai rendszeresen előadtak Magyarországon és külföldön rendezett konferenciákon, valamint részt vettek a NATO és az Európai Unió tudományos munkát igénylő projektjeiben is. A kutatóhely készítette el a magyar tapasztalatokat összegző hozzájárulást a NATO Terrorizmusellenes Kiválósági Központ *NATO*

Perspectives on Terrorism jelentéséhez, továbbá aktívan bekapcsolódott a Partnership for Peace Consortium két projektjébe: a felkelés elleni műveletek, illetve a hibrid hadviselés tantervének kidolgozásába. Ezek a tevékenységek nemcsak a kutatóhely, hanem Magyarország tudományos láthatóságát és elismertségét is növelték a szövetségi keretekben, erősítve a nemzetközi szakmai együttműködéseket.

Kiadványok

A kutatóhely kezdeményezésére 2015-ben indult el a *Honvédségi Szemle* angol nyelvű különszáma, a *Hungarian Defence Review*. A folyóiratot kezdetben a kutatóhely állománya szerkesztette, majd 2024-ben – az állomány létszámának csökkenése és megnövekedett feladatai miatt – az előljáró utasítására átadta a szerkesztői feladatokat a Zrínyi Kiadónak.

A kutatói munka eredményei jelentős részben a nyilvánosság számára is hozzáférhetővé váltak. A jelentések egy része megjelent a *Honvédségi Szemlében* vagy annak angol nyelvű különkiadásában, a *Hungarian Defence Review*-ban, emellett a kutatók rendszeresen publikáltak más hazai és nemzetközi szakmai fórumokon is. A publikációs tevékenység részeként országtanulmányok (pl. Szomália, Marokkó, Egyiptom, Mali) és szakkönyvek készültek (többek között az *Afrikai terrorista- és szakadárszervezetek* [2015], *La République Centrafricaine* [2016], *Magyarország és a CSDP – Magyar szerepvállalás az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikájában* [2016], valamint *Az Iszlám Állam – Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda* [2016]). A könyvek egy része külső szerzők bevonásával, más tudományos intézményekkel együttműködésben jelent meg. A nemzetközi konferenciák anyagai szintén nyomtatott kötetek formájában kerültek kiadásra.

4. ábra A Honvéd Tudományos Kutatóhely Magyar Tudományos Művek Tára által jegyzett publikációi 2014 és 2025 között. (Szerkesztették a szerzők a Honvéd Tudományos Kutatóhely Magyar Tudományos Művek Tára profilja alapján, a 2025. 09. 01.-i adatok szerint.)

Forrás: Honvéd Tudományos Kutatóhely é. n.

A nyilvánosan elérhető kiadványok mellett a kutatóhely belső felhasználásra is készített elemzéseket és tanulmányokat, amelyek közvetlenül támogatták a Magyar Honvédség vezetőinek munkáját. Annak érdekében pedig, hogy a kutatóhely mint tudományos „brand” is megerősödjön, 2018-tól kiadványait egységes formátumban és kötésben jelentette meg, így biztosítva az azonosítható arculatot és a következetes megjelenést.

Ahogy a 4. ábrán is látható, a Tudományos Kutatóhely fő működési irányai jelentős átalakuláson mentek keresztül azt követően, hogy a szervezet a Transzformációs Parancsnoksághoz került. Míg korábban a működés inkább a klasszikus hazai és nemzetközi kutatóhelyek modelljét követte – többek között a publikációs tevékenység előtérbe helyezésével –, addig az ezt követő időszakban a hangsúly fokozatosan a TP feladatainak támogatására helyeződött át. Ez a változás elsősorban a Magyar Honvédség aktuális prioritásaihoz való igazodást tükrözte, biztosítva, hogy a kutatóhely tevékenysége közvetlenül járuljon hozzá a szervezet mindennapi működéséhez. A TKH így kettős szerepet töltött be: egyrészt megőrizte tudományos műhelyként betöltött funkcióját, másrészt egyre hangsúlyosabban kapcsolódott be a gyakorlati feladatok támogatásába, erősítve a kutatás és a hadműködés közötti kapcsolatot.

Online jelenlét

A kutatóhely online jelenléte jól illeszkedett a nemzetközi gyakorlathoz. Bár önálló weboldallal nem rendelkezett, a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség hivatalos felületein, elsősorban a honvedelem.hu portálon, egészen 2023-ig húsz cikk számolt be a Honvéd Tudományos Kutatóhely tevékenységéről. A szervezet a közösségi médiában is aktív szerepet vállalt: 2015-ben létrehozott Facebook-oldalára 2022 novemberéig rendszeresen kerültek fel tartalmak, hasonló módon, mint más nemzetközi kutatóhelyeknél. Az oldal népszerűségét jól mutatja, hogy több mint két évnyi inaktivitás után is mintegy 1800 követőt számlál.

A kutatóhely 2018-ban Twitter-fiókot (jelenlegi nevén X) is nyitott, amely a mai napig elérhető. Bár tartalomfeltöltésre itt nem került sor, a platformon való megjelenés tovább erősítette a szervezet online láthatóságát. Összességében elmondható, hogy a saját weboldallal hiánya ellenére a Honvéd Tudományos Kutatóhely online jelenléte összhangban volt a nemzetközi kutatóhelyek gyakorlatával, és fontos szerepet játszott a szervezet láthatóságának és ismertségének növelésében.

KONKLÚZIÓ

A Magyar Honvédség tudományos kutatóhelyeinek történeti áttekintése egyértelműen rámutat arra, hogy a hazai modell legfőbb sajátossága a folyamatos szervezeti változásokhoz és erőforráskorlátozásokhoz való alkalmazkodás volt. Míg a nemzetközi példákban a hosszú távú stabilitás és a fokozatos építkezés biztosította a tudományos műhelyek megerősödését, addig Magyarországon inkább a rugalmas átszervezések és az új intézmények létrehozása jelentette a fő fejlődési irányt. Ez egyrészt megnehezítette a nagy múltú, erős hagyományokra építő kutatóhelyek kialakulását, másrészt viszont lehetőséget teremtett a gyors reagálásra és a változó biztonsági környezethez való igazodásra.

A jövő kihívásai – különösen a hibrid fenyegetések, a kiberbiztonsági kérdések, a mesterséges intelligencia katonai alkalmazása, a drón- és robottechnológia elterjedése, valamint a kognitív hadviselés előretörése – újfajta intézményi stabilitást és tudományszervezési megoldásokat igényelnek. A magyar kutatóhelyi rendszer számára így a legfontosabb feladat a nemzetközi jó gyakorlatok adaptálása mellett egy olyan fenntartható szervezeti ke-

ret kialakítása, amely egyszerre biztosítja a tudományos kontinuitást, és képes rugalmasan reagálni a 21. századi biztonsági környezet gyorsan változó követelményeire. Mindez csak multidiszciplináris együttműködéssel – a polgári egyetemek, kutatóintézetek és a védelmi ipar bevonásával – valósítható meg, biztosítva, hogy a honvédségi kutatások proaktívan járuljanak hozzá a haderő technológiai és módszertani felzárkózásához.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 2/2014. (HK 9.) HM határozat a Honvéd Vezérkar tudományos kutatóhelyé minősítéséről. Honvédelmi Közlöny, CXLI. évf. 2014/9. <https://2015-2019.kormany.hu/download/8/80/30000/Honvedelmi%20Kozlony%209.pdf> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- 270/2014. (HK 11.) HVKF intézkedés a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely (TKH) szervezési irányelveinek és szervezeti kialakításának szabályozására. Honvédelmi Közlöny, CXLI. évf. 2014/11. <https://2015-2019.kormany.hu/download/9/b0/30000/Honvedelmi%20Kozlony%2011.pdf#!DocumentBrowse> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- 3/2012. (HK 3.) HM határozat a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Kutatóhely minősítéséről. Honvédelmi Közlöny, CXXXIX. évf. 2012/3. https://jog.gov.hu/files/AGAZATI_KOZLONY/HONVEDELMI_KOZLONY/2012/3/HK_2012_003.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- 33/2010. (HK 8.) HM határozat a Magyar Honvédség Dr. Radó György Honvéd Egészségügyi Központ tudományos kutatóhelyé minősítéséről. Honvédelmi Közlöny, CXXXVII. évf. 2010/8. https://2010-2014.kormany.hu/download/a/c2/00000/hk_8_2010.pdf (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- 38/2020. (VI. 26.) HM utasítás a Magyar Honvédség középszintű vezetési feladatokat ellátó honvédségi szervezetek, valamint a légi irányítás-vezetés feladatrendszerének és szervezeti felépítésének átalakításával összefüggő egyes szervezési feladatokról, továbbá egyes HM-utasítások módosításáról. Nemzeti Jogszabálytár. <https://njt.hu/jogszabaly/2020-38-B0-15> (Letöltés időpontja: 2026. 01. 28.)
- 556/598 (HK 19.) irányelv – *A honvédelmi miniszter irányelvei a honvédelmi tárca szervezeteinél végzendő tudományos tevékenységre*. Honvédelmi Közlöny, 2001, 919–926.
- A Honvéd Vezérkar főnökének 126/1992. (HK 22.) intézkedése.
- A Magyar Honvédség parancsnokának 29/1993. (HK 13.) intézkedése.
- A Magyar Honvédség parancsnokának 47/1995. (HK 25.) intézkedése.
- *A VELI rendeltetése, feladatai*, Magyar Honvédség Egészségügyi Központ, é. n. online: <http://mhek.hu/a-veli-rendeltetese-feladatai.html> (Letöltés ideje: 2025. 09. 04.)
- *Az Intézet története – RAVGYI*, RAVGYI, é. n. online: <https://www.mhek.hu/az-intezet-tortenete-ravgyi.html> (Letöltés ideje: 2025. 09. 04.)
- Besenyő János: *Hány arca lehet a migrációnak? Recenzió Glied Viktor „Az európai migráció két arca” című könyvéből*. Biztonságtudományi Szemle, III. évf. 2021/1., 141–146.
- Bombay László (szerk.): *A honvédelem négy éve 1990–1994*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994.
- Endresz Ernő (szerk.): *A Magyar Honvédség Évkönyve 2007*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2007.
- Endresz Ernő (szerk.): *A Magyar Honvédség Évkönyve 2008*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2009.
- *Haditechnikai Intézet 1920–2007*, Haditechnikai Intézet 1920–2007, é. n. online <https://haditechnikaiintezet.hu/> (Letöltés ideje: 2025. 09. 04.)
- Hajdú Ferenc – Sárhida Gyula: *A Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézettől az MH Technológiai Hivatalig 1920–2005*. HM Technológiai Hivatal, Budapest, 2005.

- Hazuga Károly (szerk.): *A Magyar Honvédség Évkönyve 2009*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2010.
- Holló József (szerk.): *A honvédelem négy éve 1998–2002*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2002.
- Honvéd Tudományos Kutatóhely, Magyar Tudományos Művek Tára, é. n. online: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=institutes&mode=browse&sel=institutes21284> (Letöltés ideje 2025. 09. 01.)
- „Irányelvek a Honvédelmi Minisztériumban és a Magyar Honvédségben folyó tudományos munkára.” HK 12/1995. irányelv. Honvédelmi Közlöny.
- Kánya Andrea: „Bármilyen is történjen, a katonák megfelelő ellátást kapnak”. honvedelem.hu, 12. 09. 2009. <https://honvedelem.hu/hirek/honvedelmi-miniszter/barmi-is-tortenjek-a-katonak-megfelelo-ellatast-kapnak.html> (Letöltés ideje: 2025. 09. 04.)
- Kenedli Tamás – Tömösváry Zsigmond: *Katonai Nemzetbiztonság: szervezet, egyesület és tudományos fejlődés*. Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, Budapest, 2024.
- Mészáros Károly (szerk.): *A honvédelem négy éve 1994–1998*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1998.
- Nick Ferenc: *Gondolatok a tudányszervezés jövőjéről*. IV. Hadtudományi Tudányszervező Konferencia, Csopak, 1998.
- Orosz Zoltán: *A Magyar Honvédség kutatóhelyeinél folyó tudományos tevékenység 2014–2015-ben*. Hadtudományi Szemle, VIII. évf. 2015/4., 178–191.
- Szabóné Szabó Andrea: *Évzáró értekezés – tudományos szemmel*. honvedelem.hu, 2019. 12. 19. <https://honvedelem.hu/hirek/a-magyar-honvedseg-parancsnokanak-helyettese/evzaro-ertekezeslet-tudomanyos-szemmel.html> (Letöltés időpontja: 2025. 07. 29.)
- Szabóné Szabó Andrea: *Párbeszéd a tudomány szolgálatában*. honvedelem.hu, 2022. 03. 01. <https://honvedelem.hu/hirek/parbeszed-a-tudomany-szolgalataban.html> (Letöltés időpontja: 2025. 07. 29.)
- *Tudományos Tanács*, KNBSZ, é. n. online: <https://www.knbsz.gov.hu/tudomanyos-tanacs> (Letöltés ideje: 2025. 09. 04.)
- *Védelem Egészségügyi Laboratóriumi Intézet (VELI)*, Magyar Honvédség Egészségügyi Központ, é. n. online: <https://mhek.hu/vedelem-egeszsegugyi-laboratoriumi-intezet-veli.html> (Letöltés ideje: 2025. 09. 04.)